

**Lehetsz-e még
húszasikrek?** Szentmártoni János szerk.
Lehetsz-e még
hármásikrek?
Stádium, Bp., 2007.

„A tyúk a kakasülőről / lepottyant / egy tojást / óvatlan volt bizony / figyelme kihagyott/ de a tojás puff szalmára esik: / a gazdasszony gondolt erre is / hány összetört verset / nem fog fel semmiféle kötet”. Raymond Quenau *Ihlet* című pársorosa (Lackfi János fordításában) a Gérecz Attila-díjasok kötetének mottója lehetne, frivol-szomorú emlékvér azokról, akikért a harang sem szól, „kiket soha nem idéznek”(Nagy Cili: *Lakóim*). Megtartó figyelem híján valószínűleg ma Gérecz Attila költészeté is az aláhullottak közé tartozna: az '56-os forradalom költő-harcosa igen fiatalon, alig huszonhét évesen hunyt el, félszáznál is kevesebb verse közlésére pedig hosszú időn keresztül nem volt mód – Gérecz mondhatni feledésre ítélt szerzőnek tűnt. A Stádium Kiadó gondozásában 1991-ben megjelent antológia (*Gérecz Attila, a költő – 1956 mártírja*) ezért nem csak évtizedes hiányt pótol, de a csendből valódi hagyományt hívott életre, Gérecz bemutatásával egy olyan életutat és alkotói korpust téve ismertté, ami sokak számára máig inspirálólag hat. A Kárpáti Kamill alapította, szintén '91-es keltezésű Gérecz Attila-díj pedig a harminc év alatti első kötetes szerzők munkásságát értékeli.

Jelen antológia tizennégy év díjazottjainak válogatott verseit, esszéit, prózáját közli. Egy híján húsz alkotóról van szó, sokan közöttük pályakezdők, néhányukat pedig már nem kell bemutatni, ezért is indokolt, hogy minden válogatás után egy vagy több elismerő elemzés, könyvismertetés áll.

A kötet külalakja meglehetősen diszsonáns. A borítón látható mállott szoborprofil – Follinus Anna fotója – magában talán érdekes lenne, de a felette hullámzó cím egészében jelentéktelenné teszi, az elcsúszó alcím pedig alig olvasható.

Erős kezdéssel, Lackfi János fejezetével indít a gyűjtemény – amelynek minden szerzőjét bemutatni nem áll módomban – felragyogó törekékek sora, tárgyakon múló fény, hirtelen zajok. „... parkettaropogás, / kenyérszelés, ajtócsapódás, / ágyrugók diszsonáns zenéje, / gyümölcsök lehámozott héja, / csutka, morzsa és ételmaredek.” (*Három kérdés*) Lackfi versei egyszerre tapinthatóak és megfoghatatlanok, a kutató kézben csak a tárgy marad: üvegszilánk, faág, kormos gyufa. Utána Szakács Eszter következik. Ő – Lackfival ellentétben – csendes költő. Válogatásából *Az egyszarvú hölgye* fogott meg – áttetszően egyszerű szakrális játék, a falikárpit síkjában

szelíd állatai közt ülő Hölgy örök pillanata. Szentmártoni János, az antológia szerkesztője érzelmesen ír, műveiben sok angyal, szárny, virág található, és olyan jelzők, mint „tejű mosoly” vagy „kristály-homály”. A szépség kultusza általánosan jellemző a gyűjteményben szereplő szövegekre, köztük például Follinus Anna és Rózsássy Barbara petrarcai szonettformában vagy az adóniszi kolón ritmusára szerzett darabjaira is – a Gérecz Attila-díjas költők többsége permanensen használna díszítő motívumokat. Az érzelmesnek érzett versek között Szentmártoninál akad viszont nem egy telitalálat – ilyen számomra iróniájával s viszonylagos szikárságával *A spanyol rokon angol vécével érkezik*, és a nagyon természetes, nagyon emberi *A másik apa* – tele szeretettel és szeretetvággyal, s az ide/ál-apa iránt érzett féltékenységgel. Szentmártoni indítja meg a kötetben a később egyre sokasodó Gérecz-emlékversek fonalát, ami aztán egyfajta dialógust eredményez a különböző versanyagok között. Van, aki szokatlan személyességgel, más expresszionista tüzzel közelít a témához – Nagy Cili, mint rég halott barátról ír Géreczről (*Lakóim*), Falusi Márton pedig a Megváltó öt sebéről vizionál, amit Gérecz „sebtében félregombol” szálkás testén – mintha a pizsamájáról lenne szó (*Gérecz Attila öttusázik*).

A költők közötti párbeszéd más formában is jelentkezik, néha egyszerűen az ajánlásban, máskor viszont a motívumok vándorlása figyelhető meg: a Szentmártoni versében éppen csak születő, metsző hanggal felsíró vonat (*A vonat születése*) mintha Follinus Annánál nézne vissza mosolyogva „vénen, kormosan.” (*Magam Társa*) – de az antológiában utaznak, körbejárnak a képek, Follinus, Lackfi, Weiner Sennyei Tibor fotói is.

Személytelen, letisztult versekkel szerepel az antológiában Györffy Ákos. Diakrón művei az örök változást idézik, a fűszálban, folyóban keringő természeti erő újabb és újabb körét – mi nem más, mint „A valamiből valamivé konok folyamatossága.” (*Fű*). Az emberek itt a tájkép szerves részeként szerepelnek, azonban jelenlétük „csak” átmeneti: nyomaik földbe és szélbe, az elbeszélő emlékezetébe ivódnak. Jellemző megoldás Györffynél az idő és tér síkjának folyamatos egymásra vetítése. Egy hetven éve készült fotón az alakok helyét így lokalizálja: „Nagyjából / az a rész, ahol most rákezd egy kakukk.” (*A völgy emlékei*). Egy madár éneke pontosítja a múltat, és viszont, múlt történései meghatározzák a jelen idejű narráció terét.

Györffy meditatív, láttató versei után kifejezetten mozgalmasnak hat Király Levente sorozata – körülbelül az első három-négy versig; a tört, központozás nélküli mondatok sorjázása s a felsorolás-szerű dikció utána kezd kissé monotonná válni. Király verseinek jó része mitikus tölte-

tű, a történetiség s a saját szüzsé kialakításának igénye azonban mintha alapvetően hiányozna költészetéből. Király ugyan eljátszik a mítoszteremtés lehetőségével, de többnyire meg is marad a játék szintjén, s a verseiben előszeretettel használt népmesei-bibliai motívumokkal csupán díszít, de valójában nem üzen. A Jónás és a cethal ketősét megjelenítő *Zöldhamu* e miatt a hiányzó történetiség miatt súlytalan, nem hihető mű: a bibliai mítosz csak utalásszinten érvényesül a ciklus három szakaszában – egyéb értelmezési sikot viszont nehéz lenne találni itt. A két bibliai karakter ráadásul inkább emlékeztet két rajzfilmfigurára, mint egy bibliai történet szereplőire; Bob és Bobek Ninive kapui előtt – poénnak talán elmegy, versnek nem biztos. Talán elég lett volna Királytól a legjobb darabokat beválogatni, így például a *Barátság próbáját* vagy a *Merre viszt*, hisz ezek tényleg finom, személyes hangvételű versek – vagy a *Mese a próbáról* című rafinált, ironikus szövegcsapdát, amiben a próbát kiálló hősök maguk is rendre a Próba gépezetének részei lesznek.

Váradi Péter távolságtartó, szerepjátékokban rejtőző költő, narrációja üres, szinte tárgyyszerű. Verseiben hideg józanság és részvét, hit és önmarcangoló kétely találkozik, de ennek a fény- és árnyjátéknak nemcsak kiterjedése, hanem mélysége, személyes tere is van. Váradi ismeri a sötét oldalt. Szenvtelenül, bár kissé didaktikusan vázolja fel a terror lelki mechanizmusát *De Sade a várandóssal beszél* című monológjában, melyben a márki leendő gyermeke jövőjét tervezi: „Tisztelet / lesz benne. Félelem. Látványosan / mégsem szabad meghunyászkodnia, / szoknia / kell csak kezünkhez, mert lelkében és / tervezetünk-préselte testében / feltétlen fennmaradásunk”. Nyomasztó vers a trochaikus lejtésű, sajátosan kopogó ritmusú *Csontmajom* is – Váradi itt szabályos ördögi színjátékot jelenít meg, annak örült monotoníájával s minden vigasztalanságával együtt. A csontmajom erőltetett tánca a középkori danse macabre-ét idézi fel, és groteszk módon a kíznók (ápolók) és az áldozat (beteg) örök játékát – amiből nincs kiút: „...önmagába zárt a kórkert, faláda-tompa hang kering akár a légy a dupla ablakon.” A jeges felütést nem véletlenül követi aztán a *Vigasztalódás elnyomatás után* című vers, ez a némán is áradó kórusmű, ami mintegy feloldoz az anyagi lét fájdalom, igézete alól. Az utolsó strófa túllép a vers keretein, igazi játék és díszlet nélküli isten-tisztelet: „Minden tetted közül a legnagyobb! / Hogy együtt szenvedni mi is tudunk, / de együtt örülni csak általad / lehet”.

A kötetben valahogy „különutas” szerzőnek tűnik számomra Szlukovényi Katalin: stílusa egyszerre romantikus és gunyoros; játszik s közben éles szemmel figyel. Nőies-ségében sebezhető és erős, őszinte; *Buta* című versében az

önmagát látó és elfogadó ember méltósága, humora – szabadsága nyilvánul meg végsősoron. Az *Ágyneműcsere* egy ismétlődő mozdulatsorból – a frissen felhúzott lepedő suhogása minden alkalommal lesodorja a falról az ajándékba kapott rózsát – teljes magántörténelmet hoz létre, szerelemmel, szakítással, múltó idővel és egyéb tartozékokkal. Lepedőkkel sodródznak a hetek és hónapok, a rózsza pedig csak kopik – „Elhull a virág, rendben. No de így?” A szolgálók kardala személyes idő síkjából a mítosz örök jelenjébe vezet: az időmértékes versben Pénélope szolgálói siratják sorsukat – hisz őertük nem jön el a felszabadító hős, a férfi, árnyak maradnak, egy régi monda arctalan szereplői csak. Jellemző, hogy épp Szlukovényi vette észre s helyezte középpontba ezeket az alakokat – töredéket az összképből, a teljes Odüsszeiából; itt nem a gender-irányzat hatására gondolok, inkább arra a gyerekes, lelkes érdeklődésre, amivel a költő a részleteket figyeli meg. „Az üvegfalban egy nagy, bolond / repedés aranylik s nevet” – írja egy tavaszi pillanatkép részeként (*Verandán*) és érezhetően örül a képnek, annak, hogy mindezt láthatja, megélheti, ez az életöröm járja át verseit is.

Mestyán Ádám költészete szintén étellel teli, csak éppen kegyetlen; letaglóz, majd felemel egészen a hit fokáig – hogy tovább lép-e, az már az olvasó dolga marad. A *Mi az a punk* akár élőszóban is elhangozhatna: eszköztelen, erős, fanyar humorú vers, a válogatás talán egyik legjobbjára – de kiemelkedik a *Lassan szürkülő* is, amiben Mestyán egy kutya elaltatását írja le, halálpontosan.

Ismertetésemben nem térhettem ki az antológia minden szerzőjére, a bemutatott szerzők és művek azonban talán átfogó képet adnak erről az eklektikus kötetről. A *Lehetsz-e még hármaskerek* értékét éppen a sokszínűség, a közös és a saját tudása adja – a Gérecz Attila-díjasok antológiája tizenkilenc ikervilágot kovácsol egyetlen részletgazdag köteté.

Koncz Tamás

Törzsvásárlói program

Felhívjuk Olvasóink figyelmét a Lapker Zrt. új törzsvásárlói programjára. Azok, akik rendszeresen ugyanazon a hírlapárúsító helyen vásárolják meg a Magyar Naplót, a program segítségével biztosan hozzájutnak folyóiratunkhoz. Nincs más dolguk, mint az árusítóhelyen kitölteni egy megrendelőlapot és átvenni egy azonosító kártyát. Ennek segítségével az adott hírlapárúsító helyen minden hónapban hozzájutnak a Magyar Naplóhoz. Csatlakozzon a törzsvásárlói programhoz! Bővebb tájékoztatás a hírlapüzletekben.